

KRÁTKÉ ZAMYŠLENÍ NAD TEXTEM LADISLAVA HEJDÁNKA

Jan Kozlík

V minulém čísle KR publikovaná stať Ladislava Hejdánka s názvem Kosmická dimenze a přirozenost člověka je prezentována jako „přípravné poznámky před diskusí u kulatého stolu“. Diskutujícími měli být známí přírodovědci. Jak mohla diskuse vypadat, o tom nic nevíme. Z Hejdánkových poznámek je však patrné, o co jde.

Není těžké pro křesťana přijmout pohled Teilharda de Chardin – člověk získává významné (nejvýznamnější) místo ve směřování celého kosmu k stále větší (centro)komplikovanosti. Koneckonců by to mohlo sloužit jako vědecká „podezdivka“ církevní dogmatiky. Proto je tady třeba velké opatrnosti.

Předně je třeba připustit, že kvantifikující pohled Jamese Jeans je v mnohém přesvědčivý. Skutečně, svou mohutností je život na Zemi v porovnání s vesmírnými procesy jako „miliontina zrnka písku mezi všemi zrny na mořských březích celého světa“ a svou délkou trvání jakbysmet. Kdyby tedy nějaký zbloudilý meteorit rázem zničil na Zemi veškerý život, vesmír se ani nezachvěje. Zejména případná je jeho ironická poznámka: „Právě proto se nám zdá neuvěřitelné, že by byl vesmír mohl být původně určen zrodit život; kdyby to tak bylo, mohli bychom očekávat, že najdeme lepší poměr mezi nesmírností stroje a množstvím produktu.“ Ano, pokud by to tak bylo, pak, chceme-li uvažovat o nějakém Tvůrci či Duchu, je tento Duch neobyčejně neefektivní.

I pokud bychom předpokládali, že před vznikem světa panovalo jakési tvůrčí napětí, jedno se zdá být jisté: z bouřlivé reakce „čehosi“ na „cosi jiného“ vzniká kosmos a s ním prostor i čas (a to už je pole pro vědu) a tyto akce a reakce jednotlivých událostí se neřídí případnými úmysly nějakého Tvůrce. Je-li to tak, pak žádný Duch Boží neurčuje polohu a dráhy hvězd atd. atd. Musíme se tedy vzdát představy, že Duch tvoří vnějším přinucením. Proto mu asi všechno tak dlouho trvá?

Nám, věřícím křesťanům, je blízká představa, že Bůh alespoň občas, v jistých kritických chvílích, zasahuje silou (i do přírodních zákonů). I když to tak být nemusí, rozhodně se nám to tak může jevit.

Teilhardův poukaz na to, že kromě kosmických směřování či proudů, vesměs entropických, lze pozorovat i směr či proud právě opačný, směřující ke stále nepravděpodobnějšímu (pohyb negentropický), je neobyčejně cenný. Avšak z čeho tak soudí? Z toho, co se už stalo a pravděpodobně i děje. Na zemi vznikl život, který je tou nejmeně pravděpodobnou variantou kosmických procesů. Na to lze ukázat a říci: to je dílo Ducha. Ve světle tohoto mluvit o „náhodě“ či omylu kosmu by už neznělo tak věrohodně.

Jenže je to souzení z výsledku a nic to nevyovídá o tom, jak to onen Duch udělal. Jsou snad ještě zákony jiného druhu, jimiž se onen pohyb ke stále méně pravděpo-

dobnému řídí, o kterých n
či „proud“ nejsou zcela j
šími okolnostmi, vlečení j
síla kope (z minulosti) do
nastejno.

„Zákon jiného druhu“,
přemlouváním. Měl by h
(převážně marně) a neu
-křesťanské tradice. Jak
mezihvězdných prostorů
se mění, jak nabývá s vesr
přístupný všem možným

Pokud k pojmu dokona
základě nabytých zkuš

Z pojetí Ducha jako nei
je ve své tvůrčí činnosti zr
už je; s událostmi či entit
setrvačnost. Tak jako stav
A tento materiál do značn
některé vlastnosti s úspě
Příměr ještě více vynikne
prostě něco umí, něco nei
vají. Boží všemohoucnost

Nejinak to dopadá i s p
kompromisem mezi plár
nikoli Duch. Výsledek je t
ke každému dobrému dílu
statě entropického chara
Tady Duch působí neust
nějak pohromadě, aby se

Nebyla mým úmyslem
kosmické odpovědnosti,
laným laikům, že zatímco
a náměty, oficiální církev
lost, všemohoucnost, pro

TEM

ka s názvem Kosmická
vné poznámky před dis-
vědci. Jak mohla diskuse
jak patrné, o co jde.

e Chardin – člověk zís-
celého kosmu k stále
lo sloužit jako vědecká
opatrnosti.

Jeanse je v mnohém pře-
porovnání s vesmírnými
nořských březích celého
zbloudilý meteorit rázem
léna případná je jeho iro-
e by byl vesmír mohl být
m očekávat, že najdeme
u.“ Ano, pokud by to tak
e tento Duch neobyčejně

a panovalo jakési tvůrčí
„cosi jiného“ vzniká kos-
ce a reakce jednotlivých
i to tak, pak žádný Duch
tedy vzdát představy, že
louho trvá?

spoň občas, v jistých kri-
l když to tak být nemusí,

ní či proudů, vesměs en-
ěřující ke stále nepravdě-
: Avšak z čeho tak soudí?
vznikl život, který je tou
Na to lze ukázat a říci: to
kosmu by už neznělo tak

jak to onen Duch udělal.
ke stále méně pravděpo-

dobnému řídí, o kterých nic nevíme? A jakého druhu by měly být? Slova „směřování“ či „proud“ nejsou zcela jasná, mohou také znamenat vnější přinucení, stržení vnějšími okolnostmi, vlečení proudem. Prostě silou. Kdyby to tak bylo, pak ať nás taková síla kope (z minulosti) do zadku, nebo nás (z budoucnosti) táhne za pačesy, vyjde to nastejno.

„Zákon jiného druhu“, neměl-li by být vynutitelný, měl by být vábením, pozváním, přemlouváním. Měl by hledat a vybírat vhodné události a především trpělivě čekat (převážně marně) a neunavit se. Jenomže to už vlastně popisují Ducha židovsko-křesťanské tradice. Jak se ale takový Duch popasuje s žářem hvězd a mrazem mezihvězdných prostorů? Buď sám ten Duch byl v raných stádiích kosmu jiný a sám se mění, jak nabývá s vesmírem zkušeností, nebo je samotný vesmír otevřený systém, přístupný všem možným proudům či protiproudům, což nelze vyloučit.

Pokud k pojmu dokonalosti a svatosti Ducha Božího patří, že se nemůže měnit na základě nabytých zkušeností, pak jsme zřejmě mimo církevní pravověří.

Z pojetí Ducha jako neustále se vyvíjejícího pak plyne další důsledek. Tvořící Duch je ve své tvůrčí činnosti značně omezen, neboť nemůže jinak než pracovat s tím, co tu už je; s událostmi či entitami, které mají svou minulost, své stereotypy reakcí, svoji setrvačnost. Tak jako stavitel může pracovat jen s materiálem, který má k dispozici. A tento materiál do značné míry určuje, jak bude vypadat výsledné dílo. Stavitel může některé vlastnosti s úspěchem využívat, jiné potlačovat, ale bez nich nepostaví nic. Příklad ještě více vynikne, když stavitel pracuje s lidskými bytostmi – dělníky, kteří prostě něco umí, něco neumí, hlavně ale mají také svůj rozum, který při práci používají. Boží všemohoucnost v tradičním pojetí tu přichází zkrátka.

Nejinak to dopadá i s pojetím Boží prozřetelnosti. Dílo Ducha je ve výsledku vždy kompromisem mezi plánem a realizací, za kterou nesou odpovědnost realizátoři, nikoli Duch. Výsledek je tak vždy pro Ducha samotného překvapením. Kromě toho se ke každému dobrému dílu, zřejmě již od samého počátku, připojují tendence v podstatě entropického charakteru, které, když převládnu, každé dílo nakonec zničí. Tady Duch působí neustále jako udržovatel, který drží události nebo prostě „věci“ nějak pohromadě, aby se nerozpadly.

Nebyla mým úmyslem kritika Teilhardova kosmického optimismu či Hejdánkovy kosmické odpovědnosti, chtěl jsem jen připomenout teologům a křesťanským vzdělaným laikům, že zatímco věda i filosofie přispívají teologii zajímavými poznatky a náměty, oficiální církevní dogmatika setrvává v metafyzických pojmech (dokonalost, všemohoucnost, prozřetelnost) jako na pilířích věrouky.